

Методичні рекомендації щодо упровадження дуальної форми навчання у підготовку кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти

Організація підготовки кваліфікованих робітників за дуальною формою здобуття професійної освіти набуває все більшого значення у зв'язку із завданнями, що постали сьогодні перед сучасною системою професійної освіти, а саме: забезпечення відповідності якості підготовки кваліфікованих робітників вимогам роботодавців; узгодження змісту освіти з потребами ринку праці та особистості; розвиток державно-приватного партнерства у сфері ПО тощо. Актуалізується питання упровадження дуальної форми здобуття освіти в закладах професійної освіти, зокрема розвитку готовності педагогічних працівників ЗПО до організації і здійснення професійної підготовки кваліфікованих робітників за дуальною формою здобуття освіти.

Нормативні засади дуальної форми навчання визначаються Законом України «Про освіту», Концепцією підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 №660-р. Основою для нормативно-правової складової є «Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 12 грудня 2019 № 1551, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 419-р від 12 червня 2019 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», Розпорядження Кабінету Міністрів України № 214-р від 3 квітня 2019 «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 30 травня 2006 року за № 419, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15 червня 2006 року за № 711/12585, Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту, затверджене наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31 грудня 1998 року № 201/469, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 01 березня 1999 року за № 124/3417, наказ Міністерства соціальної політики України № 1611 від 11 жовтня 2017 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запровадження наставництва».

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах професійної освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти. Підготовка фахівців за дуальною формою здобуття освіти передбачає встановлення рівноправного партнерства закладів освіти, роботодавців та здобувачів професійної освіти з метою набуття здобувачами освіти досвіду практичного застосування компетентностей та їх

адаптації в умовах професійної діяльності. Вона спрямовується, зокрема, і на адаптацію здобувача професійної освіти до першого робочого місця, що відповідає рівню його професійної та освітньої кваліфікації. Завданням закладу освіти є створення умов для набуття здобувачем професійної освіти компетентностей, що дадуть змогу йому адаптуватися до різноманітних економіко-технологічних змін.

Дуальна форма навчання дає можливість поетапної адаптації майбутнього спеціаліста впродовж тривалого періоду завдяки одночасному суміщенню процесу теоретичного та практичного навчання. Протягом року здобувач професійної освіти має можливість поступово долати більшість адаптивних етапів на виробництві, формуватися як молодий працівник, отримувати максимальний обсяг інформації, виконувати більшість завдань, винесених на самостійну роботу в умовах виробництва. Тим самим досягається чітка поетапність фахової підготовки та, як результат, рівень професійного зростання.

Цілеспрямоване впровадження дуальної форми здобуття професійної освіти в професійну підготовку майбутніх спеціалістів в закладах ПО Житомирської області розпочалося в 2017 році. Так, за наказом МОН України № 916 від 23.06.2017 р. Житомирський професійний ліцей харчових технологій (професії «Пекар», «Кондитер») був зазначений серед 49 ЗП(ПТ)О визначених переліком, у яких було заплановано упродовж 2017–2020 років впроваджувати елементи дуальної форми навчання з 54 визначених робітничих професій.

У другому додатку наказу МОН України № 916 від 23.06.2017 р. «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» було представлено план (дорожню карту) упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів. За цим планом з червня 2017 р. по червень 2018 р. передбачалися відповідні заходи за участі таких структур: Міністерства освіти і науки України, обласних та Київської міських державних адміністрацій, Інституту модернізації змісту освіти, Департаментів (управлінь) освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій, ЗП(ПТ)О, Навчально-методичних (науково-методичних) центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти у областях та у м. Києві, роботодавців, об'єднань роботодавців, Спільного представницького органу Федерації роботодавців України (за згодою).

Наказом МОН України № 916 від 23.06.2017 р. «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства освіти і науки № 735 від 24.05.2019 № 1132 від 20.08.2019 було розширено перелік закладів професійної (професійно-технічної) освіти для впровадження елементів дуальної форми навчання упродовж 2017-2020 років у професійну підготовку кваліфікованих кадрів з визначених робітничих професій. У даний перелік увійшли 18 закладів П(ПТ)О Житомирської області.

За результатами моніторингу впродовж 2017–2019 рр. у 10 закладах П(ПТ)О області започатковано здобуття освіти за дуальною формою. Загальна кількість професій, що здобували майбутні кваліфіковані робітники за дуальною формою за монопрофесіями склала 4, за інтегрованими – 18. Для запровадження дуальної форми здобуття освіти 76 суб'єктів господарювання уклали 185 тристоронніх угод. Загальна кількість здобувачів професійної освіти, які навчалися за дуальною формою становила 671 особа.

Впродовж 2019-2020 рр. розроблено 21 комплект навчально-програмної документації (освітні програми та робочі навчальні плани для підготовки здобувачів освіти за дуальною формою навчання) для 17 професій; здійснюється співпраця із 160 суб'єктами господарювання (ПрАТ «Виробничо-комерційна фірма «Леся», ПП Будівельна фірма «Крот», ТОВ фірма «ВОЗВЯГЕЛЬ», ОСББ «Житловик-20», ІП «Євроголд Індекстріз ЛТД», ТОВ з іноземними інвестиціями «Ферпласт-Україна», ТОВ «Малинська швейна фабрика «Ельфа»», ТОВ ТК «Полісся Продукт», ТОВ «Шалений молот» та інші); зріс відсоток працевлаштування випускників, які здобували освіту за дуальною формою навчання до 93%.

У 2021/2022 н.р. 775 осіб здобувають освіту за дуальною формою навчання в 10 ЗП(ПТ)О: Бердичівський професійний будівельний ліцей («Опоряджувальник будівельний»), ЖППЛ («Електрогазоварник; водій автотранспортних засобів (категорія «С»)), ДНЗ «Новоград-Волинське вище професійне училище» («Кравець; вишивальник», «Столяр будівельний; різьбяр по дереву та бересту», «Верстатник деревообробних верстатів; столяр будівельний», «Муляр; штукатур; облицювальник-плиточник»), ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира» («Кухар; кондитер», «Пекар; кондитер», «Кухар; офіціант», «Продавець продовольчих товарів; продавець непродовольчих товарів; адміністратор (господар залу»)), ДНЗ «Житомирське вище професійне технологічне училище» («Електрогазоварник; електрозварник на автоматичних та напіваавтоматичних машинах»), Центр професійно-технічної освіти м. Житомира («Верстатник деревообробних верстатів; столяр будівельний»), ДНЗ «Бердичівське вище професійне училище» («Цукерник»), ДНЗ «Малинський професійний ліцей» («Кухар; офіціант», «Швачка; кравець», «Електрозварник ручного зварювання»), Любарський професійний ліцей («Тракторист-машиніст с/г виробництва (категорії «А1», «А2», «В1»)); слюсар з ремонту с/г машин та устаткування (1-2 розряди)), Коростишівський професійний аграрний ліцей («Плодоовочівник; продавець продовольчих товарів», «Тракторист-машиніст с/г виробництва (категорії «А1»)); «Водій автотранспортних засобів категорії «С»).

Однак, запровадження в ЗПО дуальної форми здобуття професійної освіти уповільнюється низкою проблем, пов'язаних з воєнним станом, припиненням діяльності окремих закладів (Житомирського професійного політехнічного ліцею, Професійного технологічного коледжу міста Житомира) відсутністю належного нормативно-правового забезпечення, повною

залежністю від наявності потужних роботодавців – замовників робітничих кадрів, складністю пошуку відповідних суб'єктів господарювання і укладання угод з роботодавцями та їхнім небажанням укласти угоди із здобувачами професійної освіти на початку їхнього навчання (1 курс), недосконалістю механізмів реалізації багатоканального фінансування професійної освіти, недостатньою готовністю педагогічних працівників і наставників з суб'єктів господарювання до її запровадження, відсутністю захисних споруд у суб'єктів господарювання тощо.

У 2025/2026 н.р. 614 здобувачів професійної освіти навчаються за дуальною формою у 7 закладах професійної освіти Житомирської області (Бердичівському професійному будівельному ліцеї, ЗП(ПТ)О «Звягельське вище професійне училище», Професійному коледжі сервісу і дизайну міста Житомира, ДНЗ «Бердичівське вище професійне училище», ДНЗ «Малинський професійний ліцей», Любарському професійному ліцеї, ЗП(ПТ)О «Коростишівський професійний коледж») за участі 33 роботодавців з 15 монопрофесій.

З огляду на це постала необхідність у забезпеченні науково-методичного супроводу професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання.

У процесі аналізу нормативно-правових актів, наукових досліджень було розроблено методичні рекомендації щодо упровадження дуальної форми навчання у підготовку кваліфікованих робітників у закладах ПО. Відповідно до Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, організація дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників складається з етапів:

1. Видання наказу керівника ЗПО щодо організації впровадження дуальної форми навчання у підготовку кваліфікованих робітників із зазначенням координатора від закладу (особи, на яку покладаються обов'язки з організаційного, методичного та документального супроводу дуальної форми здобуття освіти).

2. Визначення зацікавлених у співпраці партнерів шляхом моніторингу сайтів суб'єктів господарювання, адресних звернень, комунікацій з центрами зайнятості, профільними спілками роботодавців тощо.

3. Укладання двосторонніх угод з визначеними суб'єктами господарювання.

4. На підставі укладених із суб'єктами господарювання договорів щодо впровадження професійної освіти за дуальною формою, складання переліку роботодавців-партнерів, що надають робочі місця або навчально-виробничі ділянки для проходження професійно-практичної підготовки. У переліку зазначаються найменування суб'єктів господарювання, кількість робочих місць

та/або навчально-виробничих ділянок, що надаються кожним суб'єктом господарювання для професійно-практичної підготовки.

Надання робочих місць або навчально-виробничих ділянок для проходження здобувачами освіти професійно-практичної підготовки здійснюється суб'єктом господарювання з урахуванням вимог законодавства у сфері праці та професійної освіти згідно з укладеними із закладом освіти договорами.

5. Видання наказу керівника закладу щодо запровадження дуальної форми здобуття освіти з конкретних професій/кваліфікацій.

6. Розробка за участі суб'єктів господарювання комплектів навчально-програмної документації з конкретних професій/кваліфікацій (освітні програми, робочі навчальні плани, переліки навчально-виробничих робіт) та їх затвердження і погодження в установленому порядку.

Години між теоретичною та практичною складовою розподіляються по-різному залежно від особливостей навчання за професією. Можуть існувати різні моделі щодо розподілу годин та узгодження змісту навчання. Основною є блочна модель, у якій години розподіляються між закладом освіти та підприємством за блоками (тижні, місяці).

7. Укладання студентських договорів між роботодавцем та здобувачем професійної освіти (у разі досягнення ним повноліття) або його батьками/законними представниками, де зазначені права та обов'язки кожної зі сторін, строк і умови професійної підготовки.

Здобувач професійної освіти може обирати місце для проходження професійно-практичної підготовки відповідно до переліку суб'єктів господарювання, які уклали договори щодо впровадження професійної підготовки за дуальною формою із закладом освіти.

8. Видання наказу керівника закладу професійної освіти про направлення здобувачів освіти на практичну підготовку до суб'єкта господарювання з призначенням відповідального педагогічного працівника (майстра виробничого навчання).

9. На підставі відповідних договорів, наказу закладу освіти, суб'єкт господарювання своїм наказом приймає здобувача(ів) професійної освіти для проходження практичної підготовки, закріплює за кожним здобувачем наставника, забезпечує контроль за дотриманням вимог охорони праці, облік виконаних здобувачем освіти робіт та оплату праці за фактично виконаний обсяг робіт (відпрацьований час) згідно з установленими системами оплати праці.

10. Ведення здобувачем освіти щоденника, до якого заносяться поточні записи здобувача освіти, майстра виробничого навчання, наставника, координаторів дуальної форми здобуття освіти (за потреби) щодо виконання

графіка освітнього процесу, набуття здобувачем освіти професійних і ключових компетентностей, визначених освітньою програмою, результати поточного оцінювання результатів навчання. Форма щоденника затверджується керівником закладу освіти за погодженням із суб'єктом господарювання.

11. Здійснення закладом освіти (за потреби) методичного та психолого-педагогічного супроводу.

12. Здійснення закладом професійної освіти спільно із суб'єктом господарювання оцінювання результатів навчання здобувача освіти.

13. Організація закладом освіти державної кваліфікаційної атестації здобувачів освіти за дуальною формою здобуття освіти відповідно до Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31 грудня 1998 року № 201/469, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 01 березня 1999 року за №124/3417.

Представники суб'єкта господарювання беруть участь в оцінюванні результатів навчання здобувачів професійної освіти. Вони входять до складу державної кваліфікаційної комісії.

Видача закладом професійної освіти здобувачеві освіти документа про здобуті освітню та/або професійну кваліфікацію за результатами державної кваліфікаційної атестації.

Відповідно до графіка освітнього процесу заклад ПО впродовж навчання здійснює проміжну кваліфікаційну атестацію здобувача(чів) професійної освіти.

14. Моніторинг закладом професійної освіти спільно із суб'єктом господарювання результатів здобуття професійної освіти здобувачами професійної освіти за дуальною формою, працевлаштування випускників та їхньої успішності на роботі за півроку та рік після випуску.

На практиці, успішне використання наведеної методики потребує наявності стабільно працюючих суб'єктів господарювання, у яких створені та функціонують належні захисні укриття, системного підходу – поєднання зусиль зацікавлених сторін та залежить від усвідомлення спільних цілей усіма суб'єктами освітнього процесу, узгодженості їхніх дій, а також систематичного моніторингу, консультацій, обговорень процесу та результатів професійної підготовки спеціалістів в умовах дуальної форми навчання.

Перелік використаних джерел

1. Наказ МОН України № 1551 від 12.12.2019 р. «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

2. Наказ МОН України від 23 червня 2017 р. № 916 «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/busms> (дата звернення: 13.10.2025).

3. Наказ МОН України № 916 від 23.06.2017 р. «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки № 735 від 24.05.2019 № 1132 від 20.08.2019 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0916729-17#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

4. Розпорядження Кабінету міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-r#n9> (дата звернення: 15.10.2025).

5. Про професійну освіту: Закон України. *Законодавство України*/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

6. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ МОН України від 30.05.2006 № 419. *Законодавство України* /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06> (дата звернення 13.10.2025).

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 14-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-p> (дата звернення: 14.10.2025).

8. Розпорядження Кабінету міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p> (дата звернення: 14.10.2025).

9. Модульно-компетентнісний підхід у підготовці кваліфікованих робітників будівельної та машинобудівельної галузей: монографія /П. Г. Лузан, В. В. Ягупов, Г. І. Лук'яненко, Т. В. Пятничук, М. І. Михнюк. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. С. 25.

10. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практ. посіб. / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. – Житомир: «Полісся», 2019. – 304 с.